

BRYTNINGS- SKEDEN

UNGA 15–20 ÅR

H A N D B O K

Handbok om service för
unga med intellektuell
funktionsnedsättning 2026

BRYTNINGS- SKEDEN

UNGA 15–20 ÅR H A N D B O K

Innehåll

Ungdomstiden – en tid för förändring	3
Självbestämmande	4
Klientplanen	6
FPA:s förmåner och bidrag	8
Rehabiliteringsplanen	9
Studier	10
Arbete med lön	12
Arbets- och dagverksamhet	14
Tips på lättlästa böcker	15
Boende	16
Intressebevakning	18
Stöd i vardagen	20
Stöd för rörligheten (färdtjänst)	22
Stöd via tredje sektorn	24
Checklista Födelsedagar	26

Ungdomstiden – en tid för förändring

När en ung person med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning närmar sig vuxen ålder ändras många saker. Genom att i god tid planera för förändringarna kan den unga och familjen förbereda sig för det nya livsskedet.

Då barnet fyller 16 år upphör flera av de förmåner som hängt med sedan småbarnstiden. Den unga måste till exempel på nytt ansöka om FPA:s förmåner. Samtidigt är hen på väg att bli självständig och kan behöva stöd i detta, kanske av personer som inte hör till den närmaste familjen. Den unga går vanligtvis fortfarande i grundskolan, men så småningom är det naturligt att börja fundera på studier, arbete, utkomst och boende samt service och stöd som en ung vuxen med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning behöver i sin vardag. Även resten av familjen kan behöva stöd i förändringsprocesserna.

Syfte med den här handboken är att ge en överblick över de vanligaste ändringarna i förmåner och stöd som ungdomstiden medför samt ge tips som kan underlätta för er i den här tiden av förändring. För mer ingående information om de olika serviceformerna rekommenderar vi **Socialskyddsguiden**, som ges ut av Kehitysvammaisten Tukiliitto och översätts till svenska av FDUV.

Vi strävar efter att uppdatera handboken kontinuerligt och tar gärna emot läsarnas kommentarer och förslag till förbättringar. Och kom ihåg: fastän mycket förändras när den unga går mot vuxen ålder är det ändå mycket som förblir som förut.

April 2026

Behöver du stöd eller någon att bolla med?

Ta vid behov kontakt med FDUV:s rådgivning! Skicka e-post till radgivning@fduv.fi. Mer info och telefonnummer finns på vår webbplats på fduv.fi/radgivning.

Du kan också ta kontakt med FDUV:s frivilliga familjestödare. De har alla egen erfarenhet av att vara anhöriga till någon med funktionsnedsättning. Mer info och kontaktuppgifter på fduv.fi/familjestod.

Självbestämmande

Enligt Finlands grundlag har alla personer självbestämmanderätt. Det innebär att alla har rätt att besluta om sitt eget liv och om saker som påverkar i vardagen. Alla har rätt att vara huvudpersonen i sitt eget liv.

För personer med intellektuell funktionsnedsättning kan det vara svårt att utöva självbestämmanderätten fullt ut, åtminstone utan stöd. En del har svårt att själva bedöma hur mycket och vilket slag av stöd de behöver, medan andra behöver mycket stöd för att kunna uttrycka sina önskemål och sin vilja.

Det är viktigt att redan under barn- och ungdomstiden ge den unga en möjlighet att vänja sig vid valsituationer, uppmuntra hen att uttrycka sig och ge stöd i att fatta beslut. En grund för stärkt självbestämmande är att man förstår och blir förstådd. Det är centralt att nätverket runt den unga känner till på vilket sätt den unga kommunicerar och om hen behöver stöd för kommunikationen, till exempel hjälpmedel eller tolktjänst.

Självbestämmande kan i praktiken handla om att den unga får välja kläder på morgonen och vad hen äter till morgonmål. Självbestämmande berör även vad den unga vill göra på fritiden, vad hen har för drömyrke eller var och med vem hen vill bo i framtiden. Självbestämmande gäller också politiska och etiska värderingar. Alla har rätt till sin åsikt och övertygelse.

Den unga behöver stöd av sin omgivning och närstående för att kunna utöva självbestämmande, att kunna förstå och hantera vardagliga frågor. Den unga behöver också stöd i att frigöra sig från sina föräldrar och i att vänja sig vid ett liv där de inte är närvarande varje dag.

Stöd i att fatta beslut

För att stärka självbestämmanderätten infördes en ny tjänst i lagen om funktionshindersservice 1.1.2025: stöd i att fatta beslut. Den riktar sig till dem som har svårt att ta viktiga beslut på egen hand och innebär att en stödperson hjälper till att förstå information, uttrycka åsikter och bedöma olika alternativ. Det kan handla om stora frågor i livet som att välja var man vill bo, studera eller arbeta - inte vardagliga val som vad man ska äta. Tjänsten söks via välfärdsområdet, som också utser stödpersonen. Personen i behov av tjänsten har möjlighet att föreslå och delta i valet av stödperson.

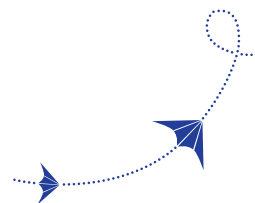
Delaktighet

En förutsättning för självbestämmande är delaktighet; att få delta i samhället och i beslut som berör en själv. Delaktighet innebär också att personer med funktionsnedsättning ska få vara en del av olika sammanhang, samhället i stort och i mindre gemenskaper.

Motsatsen till delaktighet är utanförskap. Upplevd delaktighet främjar välmående. Att vara delaktig och ha ett starkt självbestämmande innebär att vara sitt livs aktiva subjekt, inte objekt. Delaktighet är viktigt att beakta till exempel i serviceplaneringen och när det görs upp en klientplan (enligt funktionshinderlagen 1.1.2025), det vill säga då man tillsammans med välfärdsområdet upp en plan över den service och de stödinsatser en person med funktionsnedsättning behöver.

Tips!

Det finns mycket material som stöd för självbestämmande och för serviceplaneringen. Du kan ladda ner materialet gratis från webben. Du hittar det i vår materialbank på fduv.fi/materialbank.

Så här vill jag leva mitt liv

Arbetsboken *Så här vill jag leva mitt liv - Information och uppgifter om självbestämmande för personer i behov av särskilt stöd* kan användas som stöd för den ungas självbestämmande och delaktighet.

Rohkaisin

Arbetsmetoden *Rohkaisin* är en attityd och en metod som hjälper anhöriga och personal att stärka och stödja självbestämmanderätten och beslutsfattandet för personer som saknar ett talat språk och som kommunicerar med kroppen (olemuskieli på finska).

Pussel för ett gott liv

Pussel för ett gott liv är tänkt för familjer med barn och unga med funktionsnedsättning, men passar också andra. Den kan användas som ett förberedande kartläggningsverktyg före mötet med välfärdsområdet. Här kan familjen samla sina tankar och önskemål om sitt liv och behovet av stöd och service i vardagen.

Så här klarar jag mig!

I detta lättlästa material kan den unga själv fylla i vilket stöd hen behöver för att kunna göra de aktiviteter som hen tycker att är viktiga i det dagliga livet. Anhöriga och andra som känner personen väl kan också ge sin syn på stödbehovet. Det finns också ett kompletterande bildmaterial som kan hjälpa att gestalta och formulera behovet av service och stöd inför ett självständigare vuxenliv.

Socialskyddsguiden

Socialskyddsguiden är en guide om social trygghet för personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning. Syftet med den är att ge information om tjänster och stöd för personer med intellektuell funktionsnedsättning och att fungera som hjälp vid ansökningen av dem.

Klientplanen

I klientplanen framgår den service och det stöd som en person med funktionsnedsättning behöver i sin vardag. Planen utarbetas i samarbete med den unga personen, familjen och välfärdsområdets socialarbetare. Vid behov kan även andra berörda aktörer och viktiga personer i den ungas närmaste nätverk delta. Alternativa kommunikationssätt och tolkning ska användas vid behov för att säkerställa att den unga kan uttrycka sina åsikter och vara delaktig i uppgörandet av klientplanen.

Syftet med klientplanen är att samla relevant information om personens funktionsförmåga, livssituation och servicebehov som behövs för beslut om servicens innehåll, omfattning och hur den ordnas. Målet är att få en helhetsbild av familjens situation och att säkerställa att personen med funktionsnedsättning och familjen hänvisas till lämplig och ändamålsenlig service.

Ansvaret för att utarbeta klientplanen ligger hos det välfärdsområde där klienten har sin hemkommun. Klientplanen ger inte i sig rätt till service, utan fungerar som en verksamhetsplan mellan personen med funktionsnedsättning och socialvården. Tjänster och stödåtgärder söks genom separata ansökningar, där klientplanen utgör grund och motivering för de beslut som fattas. I lagen om funktionshinderservice preciseras vilka motiveringar som krävs i besluten och hur innehållet i klientplanen ska beaktas. Om beslut avviker från det som finns omnämnt i klientplanen ska det motiveras särskilt. Även personens och de anhörigas avvikande åsikter i frågor som berör det individuella servicebehovet ska dokumenteras i klientplanen.

Klientplanen omfattar service enligt både socialvårdslagen och lagen om funktionshinderservice samt vid behov även enligt annan lagstiftning. Med ungdomens samtycke kan en gemensam klientplan också utarbetas tillsammans med andra förvaltningsområden. I brådskande situationer kan service behöva beviljas innan klientplanen har färdigställts.

Om livssituationen förändras eller nya behov uppstår kan klientplanen uppdateras. Det är viktigt att planen hålls aktuell och tydligt beskriver hur stödet till den unga personen och familjen ska fortsätta enligt behov och utan onödiga avbrott. Vanligtvis är det motiverat att se över klientplanen med cirka 2-3 års mellanrum. Planen ska även ange eventuella framtida behov, till exempel gällande boende samt stöd för sysselsättning och arbete.

Om särskilda åtgärder behövs för att säkerställa självbestämmanderätten för en person med funktionsnedsättning ska dessa antecknas i klientplanen. Enligt socialvårdslagen ska utredningen av servicebehovet inledas senast den sjunde vardagen efter att klienten tagit kontakt, och klientplanen ska utarbetas utan onödigt dröjsmål. Beslut om ansökta tjänster och stödinsatser ska i regel fattas inom tre månader från det att ansökan lämnats in.

Personen med funktionsnedsättning har rätt att begära att en klientplan upprättas eller granskas, men kan också välja att avstå från en plan. Att neka till en klientplan utgör aldrig ett hinder för att ansöka om eller beviljas service. Innan en person avstår från att en plan upprättas ska hen dock informeras om sina rättigheter och skyldigheter samt om relevanta alternativ och deras konsekvenser. I regel utarbetas en klientplan, om det inte är uppenbart onödigt, till exempel vid kortvarig och enskild service där en plan inte behövs för att genomföra insatsen.

Mera information: välfärdsområdets socialväsende, THL

Klientplanens innehåll:

När klientplanen utarbetas ska målet vara ungdomens och välfärdsområdets gemensamma syn på personens funktionsförmåga och de tjänster som behövs. THL har följande anvisningar om vad som ska ingå i en klientplan:

I den omfattning som personens servicebehov förutsätter ska klientplanen innehålla:

1. Ungdomens egen bedömning och en yrkesmässig bedömning av stödbehovet
2. Ungdomens bedömning och en yrkesmässig bedömning av den service och de åtgärder som behövs
3. En bedömning av den egna kontaktpersonen eller av en annan arbetstagare (inom välfärdsområdet) som ansvarar för ungdomens socialservice som är nödvändig med hänsyn till personens hälsa eller utveckling, när servicen ska börja och dess varaktighet
4. Information om hur ofta ungdomen och den egna kontaktpersonen eller en annan arbetstagare som ansvarar för servicen ska träffas
5. Ungdomens och arbetstagarens bedömning av styrkor och resurser. Här kan man ta fasta på ungdomens nätverk med familj och andra viktiga personer som stöder eller finns närvarande på olika sätt i vardagen.
6. Mål som ställs upp av ungdomen och arbetstagaren tillsammans och som socialvården siktar på att uppnå. Här kan man ta med exempelvis kommande behov av boendeträning, flytt hemifrån, intressebevakning och annat som blir aktuellt inom en snar framtid.
7. En bedömning av klientrelationens varaktighet
8. Information om samarbetspartner som deltar i att möta ungdomens behov och ansvarsfördelningen mellan samarbetsparterna. Exempelvis för personer som bor på en boendeenhet gör man upp skilda genomförandeplaner som berör specifikt boendestödet som fås av personal m.fl.
9. Information om uppföljning av planen, uppnående av målen och omprövning av behoven
10. En utredning om hur ungdomens livssituation samt omvärld och verksamhetsmiljö påverkar funktionsförmågan
11. Ungdomens förslag till hur tjänsterna ska produceras och tillhandahållas för att på bästa sätt tillgodose klientens behov.

Ur klientplanen ska framgå tillräckligt detaljerat ungdomens individuella situation till de delar som den påverkar beslutet om servicens innehåll, genomförandesätt och omfattning. Utöver faktorer i anslutning till funktionsnedsättning och sjukdom kan utredningen av ungdomens individuella situation kräva att man också fäster uppmärksamhet vid ungdomens arbete, studier, boendeform och familjeförhållanden.

FPA:s förmåner och bidrag från 16 år

Den unga och hens familj gör klokt i att ta kontakt med FPA för en kartläggning av den ungas helhets-situation och uppdatera ansökningar. Det går att sköta en annan persons ärenden med fullmakt. En intressebevakare kan sköta ärenden per telefon, på servicestället och per post.

Det kan vara aktuellt att behandla följande bidrag:

- handikappbidrag för vuxna från 16 år
- rehabiliteringspenning *
- bostadsbidrag
- möjlig pension och vårbidrag som är kopplat till den
- studiestöd
- hjälpmedel som behövs för studier
- tolkningstjänst

OBS! En del av åldersgränserna för FPA:s förmåner har ändrats från 16 år till 18 år:

- handikappbidrag för vuxna från 18 år fr.o.m. 1.1.2027
- sjukpension från 18 år för personer födda efter 2008
- vårbidrag kopplat till pension från 18 år för personer födda efter 2008

* Regeringen bereder en lagändring, enligt vilken rehabiliteringspenningen för unga slopas som separat förmån 1.8.2026. Det föreslås att ungas studier i fortsättningen ska stödjas inom ramen för FPA:s yrkesinriktade rehabilitering. Om du har för avsikt att ansöka om rehabiliteringspenning för unga för tid med studier, ska du redan nu ansöka om utbildning som yrkesinriktad rehabilitering och om rehabiliteringspenning som betalas för utbildningstid. Då påverkar den eventuella lagändringen inte det stöd du får.

Rehabiliteringspenning

Det blir allt vanligare att unga personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning som kommer in i arbetslivet har en yrkesexamen. Nuförtiden får ungdomar under 20 år inte automatiskt sjukpension, i stället beviljas 18-19-åriga ungdomar rehabiliteringspenning för unga. Under den här tiden utreds den unga personens möjligheter till fortbildning, arbetsliv och behov av pension.

Till ansökan om rehabiliteringspenning bifogas en individuell studie- och rehabiliteringsplan som görs upp i det egna välfärdsområdet. Planen görs upp i samråd med den unga, hens vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare och vid behov med sakkunnigmyndigheter. Utöver denna plan behövs också ett läkarutlåtande B som bilaga till ansökan.

Rehabiliteringspenningen för ungdomar uppgår till ett minimibelopp (år 2026 minst 31,99 euro per vardag).

Mera information: FPA

Rehabiliteringsplanen

Det är viktigt att uppdatera rehabiliteringsplanen eftersom den skickas som bilaga till flera ansökningar. Rehabiliteringsplanen görs upp välfärdsområdet via den offentliga hälso- och sjukvården, som ansvarar för bedömningen av patientens rehabiliteringsbehov, för planeringen och uppföljningen av rehabiliteringen och vid behov för den fortsatta vården under rehabiliteringen. Rehabiliteringsplanen behövs till exempel för ansökan om rehabiliteringspenning.

Inom ramen för medicinsk rehabilitering kan personen ha rätt till en utredning av kommunikationshjälpmedel och handledning. Detta kräver en remiss till specialistsjukvården. Samtidigt kan det vara bra att utreda behovet av taltolk i stället för att anhöriga eller assistenter också sköter tolkningen.

Mera information: FPA

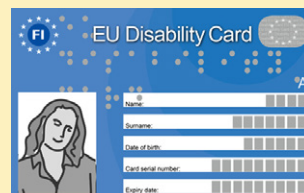
Det europeiska funktionshinderkortet

Syftet med funktionshinderkortet är att göra det lättare för personer med funktionsnedsättning att delta i olika aktiviteter i samhället. Med det kan man enkelt visa att man behöver hjälp eller stöd, till exempel vid resor inom kollektivtrafik och på idrotts- eller kulturevenemang.

I vissa fall kan Funktionshinderkortet ha ett A-märke. Det ges till sådana personer som ofta har en assistent med sig. På baksidan av kortet kan man också få vissa symboler som visar vilken typ av stöd man behöver.

Funktionshinderkortet är frivilligt. Det kostar 10 euro och gäller i Finland och i övriga EU-länder. Funktionshinderkortet söks från FPA.

Mera information: vammaiskortti.fi/pa-svenska, FPA

Studier

Efter avslutad grundskola kan den unga med särskilda stödbehov söka sig till yrkesinriktad utbildning, till en handledande utbildning eller till läroavtalsutbildning. Handledande utbildningar är TELMA och Hux. Det lönar sig att börja fundera på alternativen i god tid innan den unga avslutar grundskolan. Det kan också hända att hen inte kommer in på den önskade utbildningen.

Från och med hösten 2021 trädde den utvidgade läroplikten i kraft (gäller ej Åland), det betyder att läroplikten gäller tills ungdomen fyllt 18 år. I och med reformen ska alla som går ut grundskolan erbjudas studieplats och utbildningen ska vara avgiftsfri.

Yrkesinriktad utbildning

Den yrkesinriktade utbildningen med krävande särskilt stöd är för ungdomar som behöver smågruppsundervisning, speciallärare eller skolgångsbiträden. Den passar även unga som behöver undervisning med individuella mål och individuell undervisning. Inom den yrkesinriktade utbildningen kan man också få tillgång till utökad elevvård och boendeträning. Efter utbildningen är målet att den studerande får arbete med lön (åtminstone deltid) men många deltar i dag- eller arbetsverksamhet.

Förberedande utbildning för grundläggande yrkesutbildning (Hux)

Hux-utbildningen är till för ungdomar som behöver bekanta sig med studie- och arbetsalternativ samt öva studieteknik och vardagslivsfärdigheter. Målet är att den studerande hittar en studieplats efter Hux-året, till exempel en yrkesinriktad utbildning. Studietiden är vanligtvis ett år. Observera att det finns en särskild Hux-utbildning för dem som behöver mer stöd. Den heter Hux sp.

Studerande inom Hux-utbildningen har också möjlighet att förbereda sig för läroavtalsutbildning. Då kan den studerande avlägga utbildningsdelar i enlighet med sin personliga studieplan i huvudsak på en arbetsplats. Den studerande kan i vilket skede som helst av utbildningen övergå till läroavtalsutbildning, om lämplig arbetsplats hittas.

Utbildning som förbereder för arbete och ett självständigt liv (TELMA)

För dem som inte kan nå upp till kraven för yrkesexamen eller Hux, finns möjlighet att söka till TELMA. TELMA är till för unga med stora svårigheter som påverkar deras inlärningsförmåga. Målet är att den unga ska utvecklas och bli så aktiv och självständig i det egna vuxenlivet som möjligt, till exempel genom att träna på kommunikation, sociala färdigheter, samhällsfärdigheter och arbetslivsfärdigheter.

Mål, innehåll, undervisningsmetoder och material görs upp enligt de ungas individuella behov och förutsättningar. Studietiden kan variera från ett till tre år. Efter utbildningen kan personen delta i dag- och arbetsverksamhet som ordnas vid olika serviceenheter eller ha annan sysselsättning med stöd.

Utbildningsanordnare i Svenskfinland

Optima är den enda svenskspråkiga specialyrkesläroanstalten i Finland som ordnar yrkesutbildning med krävande särskilt stöd. Optima erbjuder:

- Yrkesinriktad utbildning
- Handledande utbildningar (TELMA och Hux sp)

Enheterna finns utspridda på olika orter i Svenskfinland (Jakobstad, Nykarleby, Vasa, Pargas, Helsingfors och Borgå), men alla utbildningar erbjuds inte på alla orter. Inom den yrkesinriktade utbildningen med särskilt stöd kan man välja mellan olika inriktningar, till exempel merkonom, kock, fastighetsskötare eller lokalvårdare. De flesta erbjuds i Nykarleby. Där finns också ett elevhem med personal dygnet runt. Studier för den här målgruppen kan alltså innebära en flytt till studieorten och boende på internat.

Även andra utbildningsanordnare än Optima kan i viss mån skraddarsy studierna och stödet för studerande i behov av extra stöd.

Studiestöd

Studerande kan ansöka om studiestöd bestående av studiepenning, bostadstillägg och statsgaranti för studielån. OBS! En ung person som får sjukpension kan inte få studiestöd.

Mera information: Optima, FPA

Tips!

Det lönar sig att bekanta sig med de olika utbildningsalternativen i god tid och även fundera på vad ni gör om den unga inte kommer in på det utbildningsprogram som hen satt som första alternativ. Bäst uppfattning om de olika alternativen får ni genom att besöka de olika utbildningarna. Till exempel Optima ordnar öppet hus-dagar.

Arbete med lön

När den unga närmar sig vuxen ålder blir det aktuellt att fundera på arbete. Arbete är en naturlig del av vuxenlivet och därför är det viktigt att diskutera både framtidsplaner och drömmar om arbete. Lön och ersättning för arbete är också en central del i vad det innebär att ha ett arbete. Därför är det bra att också prata om ekonomi och förhållandet mellan arbetsinsats och ersättning. Lönearbete innebär att den unga personen har en anställning och arbetsgivaren betalar en avtalsenlig lön för arbetet.

En del tjänster som erbjuds i arbetsfrämjande syfte är inte samma sak som ett lönearbete. Det här gäller till exempel arbetsverksamhet som erbjuds på en serviceenhet för personer med funktionsnedsättning. Det är viktigt att förklara skillnaderna mellan ett lönearbete med arbetsavtal och annan arbetsverksamhet där det inte betalas ut en lön.

Den unga personen kan ansöka om sjukpension, rehabiliteringsstöd eller andra former av rehabilitering efter utbildning. Det är möjligt att samtidigt få sjukpension eller rehabiliteringsstöd och ha ett lönearbete. FPA fastställer årligen en inkomstgräns för hur mycket en person får förtjäna och samtidigt erhålla pensionen (990,90 euro per månad 2026).

Tjänster inom sysselsättningsområde

Ansvaret för att ordna offentlig arbetskraftsservice har överförts till kommunerna och deras samarbetsområden för sysselsättning. Deras uppgift är också att främja möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att få ett lönearbete. De kan bevilja officiellt arbetssökande olika tjänster och stödåtgärder. Det kan vara fråga om individuell hjälp i form av arbetsprövning. Även en person som får pension kan anmäla sig som arbetslös arbetssökande och personen får då hjälp av en handläggare för att göra upp en sysselsättningsplan. Hen kan få delta i arbetsprövning på en arbetsplats eller bli beviljad lönesubvention för att underlätta anställning. Man kan dock inte få pension och arbetsmarknadsstöd samtidigt.

Arbetsprövning

Ofta har unga personer med intellektuell funktionsnedsättning svårt att bilda sig en uppfattning om hur det går till på olika arbetsplatser. Många saknar erfarenheter av sommarjobb eller andra korta anställningar. Därför kan det vara skäl att använda sig av arbetsprövning för att pröva hurdant arbete som kan passa och hur arbetsuppgifter kan skraddarsys. Arbetsprövningen beviljas av det egna sysselsättningsområdet och kan uppgå till högst 6 månader på samma arbetsplats. En arbetstränare kan finnas med som stöd.

Lönesubvention

Den unga kan också bli anställd med hjälp av lönesubvention. Det innebär att sysselsättningsområdets arbetskraftsservice betalar ut en subvention för lönekostnader till arbetsgivaren. Ibland kan anställningen föregås av en arbetsprövning där både arbetstagare och arbetsgivare har testat hur arbetet fungerar. Subventionen fungerar som ett ekonomiskt stöd för arbetsgivaren då arbetstagaren inte har en full arbetsförmåga och kan behöva mer tid för att utföra arbetet eller extra handledning. Lönesubvention beviljas enligt prövning och baserar sig på den arbetslösa arbetssökandens servicebehov.

Det ska vara möjligt att få individuellt stöd av en arbetstränare även då personen har en vanlig anställning på arbetsplatsen (se Arbete med stöd). Ett lönearbete utesluter varken stöd eller handledning i arbetsfrågor. Handledningen kan behövas kontinuerligt eller över en lång period för att stöda att personen både trivs och utvecklas i sitt arbete.

Arbete med stöd

Arbete med stöd (eng: supported employment; fi: tuettu työllistyminen) är en metod med vilken man stöder personer som av olika orsaker har svårt att hitta, få och behålla ett arbete. Målet är en anställning på öppna arbetsmarknaden. Arbetssökanden får stöd av en arbetstränare som har kunskap om arbetsfrågor och erbjuder individuell handledning.

Arbete med stöd-servicen är ofta en del av välfärdsområdets funktionshinderservice. Den unga kan ansöka om att få servicen till exempel då studierna närmar sig sitt slut och planerna på ett arbete blir aktuella. Kom ihåg att lyfta fram att den ungas mål är anställning på den öppna arbetsmarknaden om det är vad hen själv vill.

Arbetstränaren gör tillsammans med den arbetssökande en plan över hurdan arbete som arbetssökanden är intresserad av och på vilket sätt arbetstränaren stöder och hjälper. Till en början är stödet konkret och riktar in sig på att hitta lämpliga arbetsplatser. Det kan till exempel handla om att kontakta arbetsgivare, stöd i att ansöka om olika tjänster via sysselsättningsområdets arbetskraftsservice, att förbereda sig för en arbetsintervju, att bekanta sig med arbetsplatsen och inläring av nya arbetsuppgifter.

Arbetstränaren erbjuder också stöd till arbetsgivaren och informerar om ekonomiska stöd (lönesubvention). Stödet ska vara tillräckligt och är ofta långvarigt så att både arbetstagaren och arbetsgivaren får den handledning som behövs för att arbetsförhållandet utvecklas och upprätthålls.

Stödet utformas efter arbetstagarens och arbetsgivarens behov. Arbetstränaren stöder även vid förändringar och kan vid behov hjälpa till att söka en ny arbetsplats. Arbetstränaren kan också ge information om hur det går att kombinera både löneinkomster med sjukpension eller rehabiliteringsstöd.

Mera information: sysselsättningsområdets arbetskraftsservice, välfärdsområdets socialväsande

Tips!

Den unga kan anmäla sig som arbetssökande till sysselsättningsområdets arbetskraftsservice då studierna har tagit slut. Då kan den unga ansöka om att gå på arbetsprövning och bli beviljad lönesubvention.

Om man får sjukpension från FPA och arbetsinkomsterna överstiger den fastställda inkomstgränsen i månaden kan man lämna pensionen vilande för minst 3 månader och för högst 2 år.

Var tydlig med begrepp och fundera tillsammans på skillnaderna mellan lönearbete och arbetsverksamhet. Lön är en central del av arbetet om det görs på en arbetsplats. Både lönearbete och arbetsverksamhet kan vara meningsfullt. Det går dessutom att kombinera dem.

En bok om arbete

Den här lättlästa boken om arbete och sysselsättning riktar sig till personer med intellektuell funktionsnedsättning. I den finns också information om stöd för att hitta arbete. Du kan ladda ner den gratis från FDUV:s materialbank:

fduv.fi/materialbank

Arbets- och dagverksamhet

Om den unga inte vill eller kan arbeta på den öppna arbetsmarknaden, finns det andra alternativ som främjar delaktighet och sysselsättning. Det kan handla om arbets- eller dagverksamhet som ordnas av välfärdsområdet eller en annan serviceproducent. Välfärdsområdet är skyldig att erbjuda arbets- och dagverksamhet. Verksamheten kan ske på en serviceenhet, som individuell service eller som utlokaliserad arbetsverksamhet - alltså på en vanlig arbetsplats med stöd från en handledare. Målet är att skapa en meningsfull vardag, där personen med funktionsnedsättning får möjlighet att utvecklas, vara kreativ och känna sig delaktig.

Till personer som deltar i arbets- och dagverksamhet kan välfärdsområdet betala en arbetsersättning. Arbetsersättningen betalas utöver pensionen och är skattefri. Arbetsersättningen är mellan 0-12 euro om dagen, enligt välfärdsområdets beslut. Därtill kan tillkomma kostnader för måltider och bussresor.

Arbets- och dagverksamhet på en serviceenhet

De flesta personer med intellektuell funktionsnedsättning deltar i dag- och arbetsverksamhet på en serviceenhet. Målen är främst habiliterande och sociala. Verksamheten ska sporra till kreativitet och självständighet och den ska utgå från individens behov och personliga mål.

De som arbetar i dag- eller arbetsverksamhet kan delta i:

- **livsorienterande verksamhet** med betoning på stimulerande, meningsfulla och glädjefyllda aktiviteter, till exempel sångstunder, utomhusvistelse och pyssel.
- **arbetslivsorienterad verksamhet** med betoning på produktiva aktiviteter, till exempel hantverk, monterings- och packningsarbeten för företag, köksarbete, städuppgifter eller servicearbeten.

Tidigare gjorde man större skillnad mellan dag- och arbetsverksamhet, numera är det möjligt för personer att delta i både och. Den livsorienterande verksamheten är i regel för dem med större stödbehov, medan personer med mindre stödbehov i högre grad deltar i arbetslivsorienterad verksamhet.

Över lag har dag- och arbetsverksamheten utvecklats så att de som deltar ska ha större möjlighet att påverka dess innehåll. På många håll har man arbetat med varierande verksamhetsformer. En dag- och arbetsverksamhet kan till exempel upprätthålla en egen hantverksbutik, ett eget café eller kultur- och konstverkstäder. Det är ofta möjligt att på förhand besöka eller bekanta sig med verksamhetsenheterna. Kanske kan den unga göra en praktikperiod där för att känna efter om verksamheten passar?

Utlokaliserad arbetsverksamhet

Syftet med utlokaliserad arbetsverksamhet är att ge en person med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning möjlighet att på en vanlig arbetsplats lära sig arbetet och nya färdigheter. De personer som deltar i utlokaliserad arbetsverksamhet utför uppgifter på vanliga arbetsplatser, men som en social service. De får stöd av en arbetstränare eller har möjlighet till extra handledning och stöd vid arbetsplatsen. Den utlokaliserade arbetsverksamheten kan också användas som ett sätt att komma in på den öppna arbetsmarknaden och utgöra inläring i arbetet före anställning. Till skillnad från arbete i anställningsförhållande betalas ingen lön. I vissa fall kan uppgifterna motsvara uppgifterna i ett vanligt arbetsförhållande. Därför är det viktigt att diskutera öppet med både den unga personen, arbetstränaren och arbetsgivaren om syftet med verksamheten och om möjligheter till anställning.

Mera information: välfärdsområdets socialväsande

Tips på lättlästa böcker

Vardagskunskap

Vardagsexperten (Så fungerar vardagen, Håll ordning hemma och I köket) är en serie med tre läroböcker som stöder personer på väg att börja ett självständigt liv. Den lättlästa boken riktar sig i första hand till andra stadiets yrkesutbildningar men kan också användas av unga vuxna.

Goda råd om internet är en lättläst handbok om hur du använder internet och digitala tjänster på ett tryggt och förnuftigt sätt.

Här bor jag! Ett eget hem är nyckeln till frihet och självständighet. I Här bor jag! får vi hälsa på hemma hos fem personer som alla bor i gruppboende eller serviceboende.

Gör det idag! - planera din tid och få saker gjorda är en bok med tips och råd om hur du kan överlista hjärnan så att du faktiskt tar tag i det där du behöver göra och får det gjort.

Välmående

Konsten att må bra i kropp och själ innehåller tips och råd om de byggstenar som behövs för att du ska kunna göra hälsosamma val och må bra hela livet.

Lindra oro och ångest. I boken presenterar psykologen Helena Kubicek Boye flera metoder som kan få oron och ångesten att minska. Metoderna är enkla att förstå och utföra, och går bra att göra hemma på egen hand.

Förhållanden

Fakta om samtycke och **Fakta om sex** hör till Nypons lättlästa faktaböcker som är framtagna för de mest läsovana.

Sex & sånt är en serie med 16 småböcker som behandlar ämnen kring puberteten, sex och relationer. Flera av böckerna är skrivna som sociala berättelser. De är enkla att förstå och att identifiera sig med. Varje uppslag består av en text- och en bildsida.

Petter hjärta Ellen är ett läromedel som erbjuder ett stöd i att jobba med livsfrågor och livskunskap för ungdomar med intellektuella funktionsnedsättningar.

Lättläst skönlitteratur

Inte som vanligt handlar om Sam. Han gillar när Mira jobbar på gruppboendet Gläntan, där han bor. Men ibland är hon lite jobbig. Som när hon vill att Sam ska testa nya saker. Sam får ont i huvudet bara av tanken. Han tycker bäst om när allt är som vanligt.

Doris dag handlar om Doris som en dag vaknar med ett ryck! Vad är klockan? Hon har försovit sig. Nu blir det bråttom till tandläkaren. Tänk om hon missar bussen? Kommer hon att hinna?

Bultande hjärtan är en samling lättlästa noveller och dikter. Texterna är skrivna av kända finlandssvenska författare och berättar om sånt som får hjärtat att bulta. De berättar om hur det känns att älska någon, hur det känns att vara rädd, glad, sorgsen och vilse.

Mera information: Lärum, LL-Center

Boende

Att flytta till ett eget hem är oftast en stor och betydelsefull händelse i en människas liv. Personer med intellektuell eller annan liknande funktionsnedsättning har rätt att själva välja var, hur och med vem de bor. Utgångspunkten är alltid individens behov av stöd, och att tillräckliga tjänster ordnas i hemmet för att möjliggöra ett tryggt och självständigt liv med självbestämmande och möjlighet till delaktighet i samhället. Den unga kan även beviljas boendeträning eller flyttförberedelse inför flytten till ett eget hem. Hela familjen har rätt till stöd under den här viktiga processen.

Att bo i en privat bostad eller bostadsgrupp

Att bo självständigt i en egen lägenhet med stöd innebär att personen hyr eller äger sin bostad och får individuellt anpassat boendestöd. Stödet kan omfatta hjälp med personlig hygien, hushållssysslor, matlagning och stöd i sociala relationer. Insatserna utformas utifrån personens individuella behov, där egna förmågor, resurser och styrkor tas till vara.

Boendeformen kan organiseras genom exempelvis besök av en personlig assistent, socialhandledare inom välfärdsområdet, hemvård eller via en serviceproducent. Lägenheten kan vara belägen i ett vanligt bostadsområde eller i anslutning till en boendeserviceenhet. För hyresgäster som bor i lägenheter i anslutning till boendeenhet finns ofta tillgång till gemensamma utrymmen, vilket skapar möjlighet till gemenskap och minskar risken för ensamhet även när man bor i en egen bostad.

Att bo tillsammans med andra i boendeenhet

Inom boendeenheter får personer med funktionsnedsättning dagligt stöd i vardagliga rutiner, såsom personlig hygien, matlagning, städning, skötsel av ärenden och omsorg om den egna hälsan. I den här typen av boenden hyr personen ett eget rum och delar kök, vardagsrum och andra gemensamma utrymmen med övriga hyresgäster. Personal finns tillgänglig när hyresgästerna är hemma. Vissa boendeenheter benämns officiellt gemenskapsboenden och har vanligtvis ingen personal på plats nattetid. Boendeenheter med personal dygnet runt benämns serviceboenden med heldygnssomsorg.

Ansökan om boendeservice

Det är bra att ta kontakt med välfärdsområdet i god tid när det blir aktuellt att personen med funktionsnedsättning ska flytta hemifrån. Vid ett klientplansmöte kan behovet av stöd i ett framtida hem kartläggas och information ges om olika boendeformer och möjligheter till individuellt stöd. Utifrån kartläggningen kan välfärdsområdet, personen med funktionsnedsättning och familjen tillsammans skapa en helhetsbild av hurudant boendestöd som behövs och är mest lämpligt med hänsyn till personens önskemål och hjälpbehov.

Välfärdsområdena har olika system för så kallade boendeköer och för hur boendeplatser beviljas vid bland annat boendeenheter med personal dygnet runt. Det är därför viktigt att fråga hur ärendet går vidare och att det dokumenteras i klientplanen från vilken tidpunkt en flytt från föräldrahemmet är aktuell och om det finns behov av boendestöd.

Välfärdsområdet gör därefter en bedömning av servicebehovet och behandlar ansökan om boendeservice i enlighet med gällande lagstiftning. I bedömningen prövas i första hand om de boendeformer som erbjuds enligt socialvårdslagen är lämpliga och tillräckliga. Om dessa inte anses tillgodose personens individuella stödbehov finns rätt till boendestöd enligt funktionshinderlagen.

Under hela processen är det viktigt att lyssna till personens egna åsikter och önskemål om hur boendestödet ska ordnas. Den nya funktionshinderlagen betonar individens självbestämmanderätt.

Avgifter

Om en person med funktionsnedsättning beviljas stöd för boende enligt funktionshinderlagen är den vård och omsorg som ges i hemmet avgiftsfri. Däremot betalar personen själv för hyra och levnadsomkostnader, såsom måltider, el, vatten, hygienartiklar, städutrustning och andra så kallade allmänna boendeutgifter.

Om beslutet om boende i stället beviljas enligt socialvårdslagen tas en månatlig klientavgift ut inom serviceboende med heldygnsvård, långvarig familjevård och långvarig slutenvård. Avgiften fastställs utifrån personens månadsinkomster och får uppgå till högst 85 procent av nettoinkomsterna.

Närmare information om hur avgiften beräknas finns i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården. Lagen innehåller även bestämmelser om ett så kallat minimibelopp för personligt bruk, som personen ska få behålla. År 2026 uppgår detta belopp till 195 euro per månad. För hyresutgifterna kan man ansöka om allmänt bostadsbidrag eller bostadsbidrag för pensionstagare hos FPA.

Boendeträning

För att möjliggöra en smidig övergång till ett eget hem, är det bra att den unga börjar boendeträna i ett tidigt skede. För många kan den här processen inledas flera år innan en egentlig flytt från föräldrahemmet. Boendeträningen innebär att personen vistas hemifrån vanligtvis en viss period i månaden, till exempel ett veckoslut eller en vecka. I boendeträningen ingår träning av färdigheter och regelbundna saker som hör till vardagen såsom att sköta sin hygien, tvätta kläder, laga mat, städa, butiksuppköp och annan skötsel av ärenden utanför hemmet.

Inom välfärdsområdena finns korttidsenheter med platser skilt för barn och vuxna. För att inleda boendeträning behövs beslut från välfärdsområdet. Före beslutet görs en kartläggning kring behovet och innehållet. Inom stödet för närståendevården ingår lagstadgade lediga dagar för närståendevårdare. Boendeträningen kan till viss del ordnas inom ramen för de här dagarna, som ett tillägg till dem eller som en separat tjänst. I funktionshinderlagen går boendeträningen under namnet träning. Kring tjänsten finns omnämnt att den vid behov ska omfatta stöd till hela familjen och andra närstående.

Flyttförberedelse

Flyttförberedelse handlar om att få stöd inför flytten från sitt föräldrahem, eller då man vill flytta från ett ställe till ett annat. Då en person med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning ska flytta behöver ofta hela familjen stöd, information och handledning för att komma vidare från tanke till handling. Det gör ofta gott att träffa andra i liknande situation och ta del av andras erfarenheter. FDUV ordnar årligen olika kurser om vuxenlivet för personer med intellektuell funktionsnedsättning och anhöriga. Vi fokuserar på styrkor och drömmar hos personen som ska flytta. Hur, var och med vem vill personen bo? Vi funderar också på vad barnets flytt och självständighetsprocess innebär för de anhöriga.

Mera information: välfärdsområdets socialväsände

Tips!

FDUV har mycket material som kan vara till hjälp när man funderar på att flytta till ett eget hem. Materialet riktar sig till personen som ska flytta, anhöriga och professionella: fduv.fi/boendematerial

Intressebevakning

Vid 18-års ålder blir den unga myndig och får själv bestämma om sina ärenden och sin egendom. Många behöver ändå stöd och hjälp för skötsel av sin ekonomi och i vissa fall även i ärenden som berör vård och omsorg. Om en person inte själv kan sköta sin ekonomi kan man utse en intressebevakare, det vill säga en person som sköter ärenden som rör personens ekonomi. En intressebevakare kan betala fakturor, ansöka om olika stöd från FPA, kontrollera att pensionen är uppdaterad med mera.

Många föräldrar fortsätter att sköta ekonomiska ärenden på inofficiell basis. Däremot kan det vara svårt för föräldrar att få information och påverka tjänster om de inte är lagligt utsedda intressebevakare eller har en fullmakt som berättigar till att de kan sköta om olika ärenden. När en person blir myndig har föräldrarna nämligen inte längre tillgång till hans konto. Det innebär att de inte längre kan betala personens räkningar, förnya recept och ansöka om FPA-förmåner i den myndiga personens namn.

Alternativ till intressebevakning

Intressebevakning ses som ett sista alternativ om inget annat fungerar. Det innebär oundvikligen en viss begränsning av personens självbestämmanderätt. Därför är det skäl att noga överväga om ansökan om intressebevakning borde göras eller om man kan hitta andra fungerande sätt att stöda personen med funktionsnedsättning att sköta sin personliga ekonomi.

Ett alternativ är användning av en fullmakt, om den vuxna med funktionsnedsättning förstår innebörden av en fullmakt. Med en fullmakt kan man ge en annan person rätt att till exempel sköta bankärenden eller ärenden hos olika myndigheter såsom FPA. Med Suomi.fi-fullmakter kan man till exempel kontrollera förmåns- och hälsouppgifter, göra tidsbokningar och ansöka om förmåner eller socialtjänster i FPA:s och välfärdsområdenas tjänster. Personer som inte kan identifiera sig i Suomi.fi-tjänsterna kan ändå ge fullmakter eller godkänna begäran om fullmakt på olika sätt. Men även de här sätten förutsätter att personen är kapabel att förstå vad det är frågan om. Andra alternativ till intressebevakning kan vara praktiska arrangemang som stöd av en anhörig, dispositionsrätt till bankkonto, stöd av personal på boendet eller motsvarande.

Samhället har över lag blivit ”strängare” och många instanser som banker, försäkringsbolag och vårdinrättningar kräver att en person som inte kan sköta sin ekonomi får en utsedd intressebevakare.

Man får inte en intressebevakare bara för att man har en förmögenhet utan även personer med en liten pension och ingen egendom kan få en intressebevakare. En utsedd intressebevakare har användningsrättigheter till sin huvudmans konto.

Vem ansöker om intressebevakare och hur?

Det finns två olika sätt att ansöka om en intressebevakare: anmälan eller ansökan.

1. En anmälan

En anmälan görs om personen inte förstår sakens innebörd, eller förstår men motsätter intressebevakning. Vem som helst kan göra en anmälan till exempel en anhörig, en granne, en socialarbetare eller en bank. Anmälan görs till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, DVV. För att man ska kunna behandla en anmälan behövs alltid ett läkarutlåtande för intressebevakning. Det är tingsrätten som gör beslut i ärendet. Anmälningsblanketten finns på DVV:s webbplats dvv.fi. Den kan också beställas via en svenskspråkig telefonservice eller så kan man göra anmälan digitalt på dvv.fi.

2. En ansökan

En ansökan kan göras av personen själv som förstår vad intressebevakning innebär och även godkänner att en intressebevakare förordnas. Även här behövs ett läkarutlåtande. Ansökningsblanketten finns också på DVV:s webbplats. Man kan hjälpa personen att fylla i blanketten men hen ska alltid underteckna den själv. Här är det DVV som gör beslut i ärendet.

Man kan ansöka om intressebevakare för en person som är över 18 år. Om man har ett barn som inte ännu fyllt 18 kan man ansöka på förhand, men beslutet träder i kraft när personen blir 18 år. Det kan löna sig att göra en anmälan om behovet av intressebevakning i god tid då processen kan ta flera månader. OBS! barnet kan inte ansöka själv om intressebevakning före hen blir 18 år. Man kan kontakta DVV och diskutera behovet av intressebevakning med deras sakkunniga.

Vem kan vara intressebevakare?

Intressebevakaren ska vara en person som är lämplig för uppdraget och som ger sitt samtycke. Personen ska ha enkel bokföringskunskap och inte själv ha betalningsstörningar. Om möjligt utses ofta en förälder eller annan **närstående** till intressebevakare.

En **allmän intressebevakare** kan förordnas om det inte finns någon villig eller lämplig närstående eller om det behövs intressebevakning för att utföra uppdraget opartiskt. En allmän intressebevakare utses av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata eller tingsrätten. Den allmänna intressebevakaren jobbar vid en av landets intressebevakningsbyråer eller i vissa fall kan det även ordnas som köptjänst. Det uppbärs ett arvode för uppdraget som allmän intressebevakare, även en anhörig kan uppbära ett arvode för sitt intressebevakningsuppdrag.

Den allmänna intressebevakaren ser till att huvudmannens tillgångar räcker och sköter ekonomin, till exempel betalar räkningar och ansöker om förmåner från FPA. Intressebevakningen kan även vara begränsad till att omfatta ett specifikt ärende, till exempel en skiftning av ett dödsbo.

Vid behov kan uppdraget också omfatta ärenden som gäller huvudmannens personliga angelägenheter. Det kan handla till exempel om att fatta beslut om social- och hälsovård. Då gör man en ansökan om **utvidgad intressebevakning** och för det behövs också alltid ett läkarutlåtande. Ansökan går via DVV som förbereder ärendet och beslutet tas av tingsrätten. OBS! Det behövs också utvidgad intressebevakning för att man ska ha rätten att gå in på till exempel MinKanta-sidorna för en person som inte kan ge en fullmakt, det vill säga inte själv är kapabel att förstå innebörden av en fullmakt.

Det är enligt lagen möjligt att utse två intressebevakare till exempel så att föräldrarna delar på uppdraget. Det är också bra att i god tid fundera om någon annan närstående, till exempel syskon eller övriga släktingar har möjlighet att ta över uppdraget innan de egna krafterna börjar tryta. En intressebevakare har alltid tystnadsplikt gentemot alla anhöriga angående huvudmannens ekonomi. Det gäller även fast de anhöriga är föräldrar, barn eller syskon.

Mera information: Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata DVV, Kanta.fi:
[Sköta ärenden för en person som fyllt 18 år](#) och [Då någon annan sköter dina ärenden](#)

Stöd i vardagen

Det finns en rad olika stödformer som kan hjälpa personer med funktionsnedsättning att få en fungerande vardag, kunna ta del av meningsfulla aktiviteter utanför hemmet och att känna sig delaktig i samhället. Utgångspunkten är det individuella hjälpbehovet och livssituationen som personen befinner sig.

Personlig assistans

Det är möjligt att ansöka om personlig assistans från välfärdsområdet för följande helheter:

- dagliga sysslor
- arbete och studier
- interaktion, fritidsverksamhet och samhälleligt deltagande

Med **dagliga sysslor** avses sådana sysslor som personer gör i sin vardag antingen varje dag eller mer sällan, men upprepade gånger och med jämna mellanrum. Dagliga sysslor är göromål som hör till en normal livsföring, som till exempel hushållsarbete, påklädning, skötsel av personliga hygien och uträttande av ärenden. Om en person bor på en boendeenhet sköter i huvudsak personalen om att hjälpa till eller stöda kring de dagliga sysslorna, men det kan finnas situationer i och utanför hemmet där det är mera lämpligt att en personlig assistent gör det. När man vid boendet gör upp en genomförandeplan går man igenom personens dagliga hjälpbehov och på vilket sätt hen får stöd av boendets egen personal eller andra aktörer.

Fritiden. Det är vanligt att personer med funktionsnedsättning har en personlig assistent för att kunna delta i fritidsintressen och samhällsaktiviteter. Enligt lagen har personen rätt till minst 30 timmar per månad för den här typen av ändamål. Mindre antal timmar kan beviljas om personen själv upplever att det räcker, till exempel om hen inte orkar delta så många timmar i hobbyer eller fritidsaktiviteter.

Studier. När det gäller grundläggande utbildning är det i första hand undervisningsväsendet som ansvarar för tolknings- och assistanstjänster. Elever med funktionsnedsättning och andra elever i behov av särskilt stöd har rätt att kostnadsfritt få de tjänster som krävs för att kunna delta i undervisningen. Yrkesläroanstalter ansvarar för att ordna assistenttjänster som studierna kräver. Det avser dock generella assistenttjänster som erbjuds alla studerande (till exempel gruppassistenter) och omfattar inte personliga assistenter. Om en person med funktionsnedsättning inom andra stadiets utbildning behöver personlig assistans för sina studier kan detta beviljas med stöd av lagen om funktionshinderservice.

Stödperson

Vissa personer med funktionsnedsättning har tidigare beviljats en stödperson för fritiden. Stödpersonen har kunnat fungera som en frivillig vän eller som en stödperson enligt beslut om socialservice, med ett visst antal timmar stöd per månad. I den nya lagen om funktionshinderservice finns ingen särskild tjänst för stödpersoner i det här syftet. Det är dock fortfarande möjligt att beviljas stödperson inom socialvårdslagen, även i form av en så kallad professionell stödperson. Om man behöver stöd för fritiden kan man kontakta välfärdsområdet. Vid klientplansmöte kartläggs behovet av stöd och vilken tjänst som är mest lämplig för ändamålet.

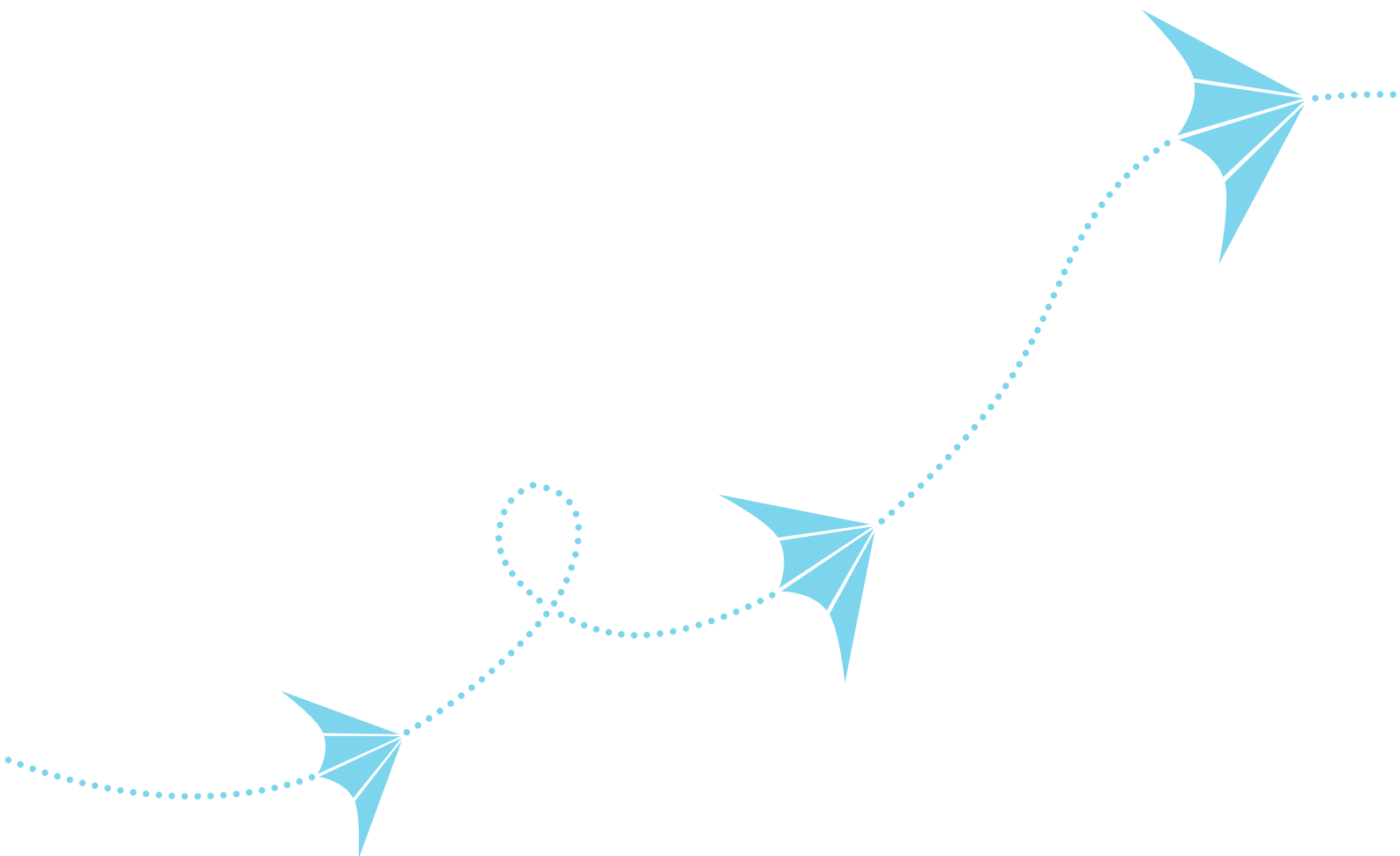
Särskilt stöd för delaktighet

I lagen om funktionshinderservice (1.1.2025-) finns en ny tjänst som ska stöda personers delaktighet och möjlighet till deltagande i samhället. En person med funktionsnedsättning har rätt att få särskilt stöd för delaktigheten om hen behöver individuellt stöd av en annan person för att kunna interagera med andra människor eller delta i fritidsverksamhet.

Det här gäller personer med stort stödbehov som inte uppfyller kriterierna för personlig assistans. Utgångspunkten för personlig assistans är att personen med funktionsnedsättning instruerar assistenten, medan särskilt stöd för delaktighet innebär stark handledning och stöd. Tjänsten är avsedd för ett begränsat antal personer med funktionsnedsättning för vilka det är särskilt utmanande att stödja delaktigheten. Ofta är det fråga om personer med kommunikations- och interaktionsproblem och beteendemässiga utmaningar.

En person med funktionsnedsättning har rätt att få särskilt stöd för delaktigheten i minst 30 timmar per månad från början av 2027, om hen inte ansöker om ett lägre timantal (före 2027 minst 20 timmar per månad). Utgångspunkten är det stödbehov som antecknats i klientplanen för personen med funktionsnedsättning.

Mera information: THL, välfärdsområdets socialväsende

Stöd för rörligheten (tidigare färdtjänst)

Personer som har svårt att röra sig eller självständigt använda kollektivtrafik kan få stöd för rörligheten, till exempel för att utträta ärenden eller besöka släkt och vänner. Man kan också beviljas stöd för resor till arbete eller studier.

Stöd för rörligheten kan ordnas bland annat:

- som färdtjänst (taxi)
- med hjälp av ledsagare
- med hjälp av personlig assistans.

De olika alternativen kan också kombineras.

Vem kan få stöd för rörligheten?

För att ha rätt till stöd för rörligheten ska personen ha:

- **svårt att röra sig på grund av en funktionsnedsättning** - det kan vara fysiska, psykiska, kognitiva, sociala eller sensoriska svårigheter.
- **stora svårigheter att använda kollektivtrafik**, till exempel om man har svårt att hitta rätt väg eller busshållplats, inte vet var man ska stiga av eller använder hjälpmedel som är svåra att ta med.

Ansökan om stöd för rörligheten görs till välfärdsområdet, som bedömer om man har rätt till stödet. Det görs alltid en individuell bedömning av behovet. Stöd för rörligheten är en tjänst enligt lagen om funktionshinderservice. Välfärdsområdet kan också bedöma att personen kan få tillräcklig och lämplig hjälp att röra sig utanför hemmet enligt socialvårdslagen. Personen kan också få träning i att använda kollektivtrafik, med målet att hen sedan självständigt kan röra sig med till exempel buss.

Hur mycket och vart får man resa?

Personen som behöver stöd för rörligheten har rätt till minst 18 enkelresor per månad för fritid och för att sköta ärenden, alltså sådant som hänför sig till normal livsföring. Det går att ansöka om fler resor vid behov.

Man kan dessutom få stöd för rörligheten vid resor till:

- lönearbete och studier
- tjänster som korttidsvård, träning, särskilt stöd för delaktigheten, krävande multiprofessionellt stöd och stöd i att fatta beslut
- dag- och arbetsverksamhet om man uppfyller vissa kriterier.

Observera! Tjänsten kan inte användas för resor som FPA ersätter, till exempel resor till läkaren.

Det är möjligt att ansöka om **periodisering** av resor. Det betyder att man sprider ut sina resor över ett år om behovet av antal resor per månad varierar.

Med stöd för rörligheten / färdtjänst har man rätt att resa:

- inom sin hemkommun
- till närliggande kommuner med service (till exempel butik, apotek eller bank)
- till kommuner som är viktiga för personen (till exempel familj eller sommarstuga)
- till andra kommuner av särskilda skäl (till exempel semester eller vänner).

Om man beviljas **resbudget** får man en viss summa pengar för resor och kan då resa i hela Finland. Man kan också få stöd för ett visst antal kilometer.

Hur fungerar färdtjänsten i praktiken?

Färdtjänsten fungerar olika beroende på välfärdsområde. Vanligtvis beställs taxin via en förmedlingscentral. Tjänsten är avgiftsfri, men personen betalar en självrisk som motsvarar resor enligt kollektivtrafik eller annan därmed jämförbar avgift. Resor för studier som ingår i den utvidgade läroplikten samt resor till dag- och arbetsverksamhet är avgiftsfria.

Bekant taxi: För vissa personer är det viktigt att få åka med samma chaufför varje gång. Det kan vara tryggare, särskilt om personen har svårt att kommunicera och åker ensam eller har väldigt specifika stödbehov som kan göra att resan äventyras ifall hen inte har en bekant chaufför. Då kan man få rätt till så kallad bekant taxi. Ansökan om att få rätt till bekant chaufför görs till välfärdsområdet. Om man har beslut om bekant taxi kan man boka transporten direkt från chauffören.

Mera information: välfärdsområdets socialväsande

Tips!

Lättläst om stöd för rörligheten

I vår materialbank finns lättläst information om tjänsten stöd för rörligheten. Materialet innehåller också bildstöd och kan laddas ner gratis: fduv.fi/materialbank

Stöd via tredje sektorn

FDUV:s stöd till familjer

FDUV erbjuder stöd till familjer med ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning i övergången till vuxenlivet. Stödet kan bestå av:

- Individuell rådgivning kring framtidsplanering, flyttförberedelse, stöd och rättigheter.
- Kurser och föräldraträffar om vuxenliv, fritid, boende och sysselsättning.
- Kamratstöd genom grupper och nätverk för föräldrar och ungdomar.

Vi ordnar regelbundet temakvällar och familjeträffar på olika orter i Svenskfinland samt årliga familjekurser med fokus på viktiga livsskeden. Läs mer om aktuell verksamhet i vår webbkalender.

FDUV har också utbildat frivilliga familjestödare. De är alla själva anhöriga till personer med funktionsnedsättning och kan ge kamratstöd till dig som behöver tips och råd eller bara någon att prata med. Du kan ta kontakt med vem som helst, oberoende av var du eller familjestödaren bor. Du kan också be oss på FDUV hjälp att komma i kontakt med en lämplig familjestödare.

Mera information: FDUV, fduv.fi/kalender, fduv.fi/familjestod

Fritids-, kultur- och idrottsverksamhet

FDUV:s lokala DUV-medlemsföreningar ordnar ett varierande och omfattande utbud av fritids-, kultur- och idrottsaktiviteter för personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning och deras anhöriga. Det ordnas även verksamhet för familjer. Förbundet ordnar dessutom till exempel kurser och veckoslutsläger.

Mera information: FDUV och DUV-föreningarna

Läger

FDUV ordnar årligen sommarläger för barn, unga, vuxna och äldre med intellektuell funktionsnedsättning eller liknande stödbehov. Lägren ordnas runtom i Svenskfinland i juni, juli och augusti. Ibland ordnar vi också läger också på hösten och vintern. Lägren är olika beroende på vilken grupp som deltar och vilket tema lägret har.

Mera information: FDUV:s lägerkoordinatorer, fduv.fi/lager

Lärum

Lärum utvecklar och handleder kring specialpedagogiska material. Du kan kontakta Lärum om du vill få tips och idéer kring material som underlätta vardagen. Det kan vara till exempel tydliggörande material som stöder planering och tidsuppfattning. Lärum, som är en del av FDUV, har utställningar både i Vasa och Helsingfors där du kan bekanta dig med utbudet.

Mera information: larum.fi

SAMS vänverksamhet och juridiska rådgivning

SAMS förmedlar frivilligvänner till personer med funktionsnedsättning i Svenskfinland. Ett vänpar träffas 4-10 timmar i månaden för att prata, gå på kaffe, promenera eller varför inte gå på en fotbollsmatch tillsammans. Koordinatorerna hjälper den unga att hitta en frivilligvän med liknande intressen.

SAMS erbjuder också juridisk rådgivning på svenska till personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Rådgivningen är avgiftsfri. Kontakta dem via radgivning@samsnet.fi eller per telefon.

Mera information: samsnet.fi/fritid, samsnet.fi/juridiskt-ombud

Hjälpmedel för idrott och motion

För att kunna ha en aktiv fritid och delta i olika verksamheter kan personer med funktionsnedsättningar behöva olika hjälpmedel. På webbplatsen Hälsobyn.fi (Terveyskylä.fi) finns samlat allmän information om hjälpmedel. Via till exempel Malike kan man låna olika motions- och idrottshjälpmedel för att testa dem i den egna hem- och närmiljön. Malike är en del av Kehitysvammaisten Tukiliitto.

Mera information: fduv.fi/fritid, halsobyn.fi

Bidrag från Tukilinja

Vammaisten koulutuksen ja työllistymisen tuki ry (VKTT) är en liten expertorganisation som bedriver ekonomisk bidragsverksamhet med medel som föreningen anskaffar genom att ge ut Tukilinja, en specialtidskrift för funktionshindersektorn. Varje månad delar Tukilinja ut cirka 59 000 euro i bidrag och hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning samt till föreningar och projekt som direkt stöder dem. Organisationen och tidskriften är finskspråkiga. Stödet ges ändå även till svenskspråkiga.

Mera information: tukilinja.fi

Checklista | Födelsedagar

15 år

Mopedkort. Den unga kan skaffa körkort för moped eller med specialvillkor för lätt fyrhjuling (mopedbil eller mopedfyrhjuling) om läkaren bedömer att hen har körförmåga och hen klarar av de behövliga teori-, hanterings- och körproven.

16 år

Vuxen inom vården. Den unga flyttas inom hälsovården från tjänster för barn till tjänster för vuxna, till exempel på sjukhus får den unga vård på avdelningen för vuxna.

Ändringar i FPA-förmåner. Den unga:

- har rätt till sjukdagpenning via FPA
- kan ha rätt till FPA:s handikappbidrag för över 16-åringar (fr.o.m. 1.1.2027 handikappbidrag för över 18-åringar)
- kan ha rätt till FPA:s sjukpension och vårdbidrag för pensionstagare (fr.o.m. 1.1.2027 för över 18-åringar)

Övrigt. Den unga:

- får ett skattekort.
- kan ansluta sig till ett trossamfund eller utträda ur ett trossamfund med föräldrarnas skriftliga tillstånd.

17 år

Barnbidraget upphör. Om den unga beviljas pension och vårdbidrag för pensionstagare vid 16 år upphör barnbidraget redan då.

Tips!

Må bra-handen

Må bra-handen kan användas som stöd vid diskussioner om psykisk hälsa med unga och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning. Den kan laddas ner och skrivas ut som affisch gratis i vår materialbank: fduv.fi/materialbank

18 år

Myndig. Vid 18 år är den unga myndig och får själv bestämma om sina ärenden och sin egendom. Den unga har rätt att:

- rösta i val. Hen har också rätt att ställa upp i val om hen inte står under förmyndarskap (har intressebevakare).
- ingå äktenskap eller att registrera sitt parförhållande.
- köpa svaga alkoholdrycker och tobak.
- öppna ett eget bankkonto och förvalta de medel som hen förtjänat med sitt eget arbete. Från 1.1.2017 har alla rätt till ett betalkonto med basfunktioner och nätbankskoder.
- inträda i eller utträda ur ett trossamfund.

Läroplikten upphör i slutet av det läsår under vilket den unga fyller 18 år, om läroplikten inte redan har fullgjorts.

Rehabiliteringspenning. En ungdom i åldern 18-19 kan få FPA:s rehabiliteringspenning, om hens arbets- och förvärvsförmåga eller möjligheter att välja yrke och arbete är väsentligt försvagade på grund av sjukdom, skada eller funktionsnedsättning och hen behöver särskilda stödåtgärder för att kunna studera eller delta i annan sysselsättningsfrämjande rehabilitering (t.ex. arbetsprövning eller arbetspraktik). Den unga behöver en individuell studie- och rehabiliteringsplan uppgjord av det egna välfärdsområdet. Målet är att den unga ska rehabiliteras så att hens möjligheter till sysselsättning förbättras.

Körkort. Den unga kan få körtillstånd som behövs för person- eller lastbil eller motorcykel. Med specialtillstånd kan den unga få körkort redan som 17-åring. En intellektuell funktionsnedsättning utesluter inte automatiskt möjligheten att få körtillstånd. Den unga måste ändå klara av behövliga teori-, kör- och hanteringsprov. Kontakta bilskolor för att höra om de erbjuder anpassad körundervisning. Den unga kan ansöka om ersättning för bilanskaffning, hjälpmedel och ändringsarbeten i bilen.

Värnplikt. Värnplikten inleds det år som mannen fyller 18 år och han kallas till uppbud. Män med åländsk hembygdsrätt är befriade från värnplikt. Kvinnor kan göra frivillig militärtjänst. En lindrig intellektuell funktionsnedsättning utesluter inte automatiskt möjligheten att göra militärtjänst, men eftersom den påverkar personens funktionsförmåga kan den därmed påverka hens tjänsteduglighet. Funktionsförmågan bedöms av en läkare. Om den värnpliktige inte är tjänsteduglig befrias han från tjänstgöring.

Tips!

Lätt om sex. Kropp, känslor och sexualitet

Den här lättläst broschyr om kroppen, känslor och sexualitet har personer med intellektuell funktionsnedsättning som huvudsaklig målgrupp. Den kan laddas ned gratis från vår materialbank: fduv.fi/materialbank. Samma information som finns i broschyren finns dessutom på våra lättlästa sidor på adressen fduv.fi/lattlastomsex

FDUV

Nordenskiöldsgatan 18 A
00250 HELSINGFORS

Storalånggatan 60
65100 VASA

(09) 434 23 60
fduv@fduv.fi

fduv.fi | ll-center.fi | larum.fi